

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o využívaní učebníc v stredných odborných školách v SR v školskom roku 2012/2013

Stav dostupnosti a využívania učebníc bol overovaný Štátnou školskou inšpekciou (*d'alej ŠŠI*) v rámci komplexnej inšpekcie v 24 stredných odborných školách (*d'alej SOŠ*). Vyučovací jazyk bol v 23 školách slovenský, v 1 slovenský a maďarský. Na získanie informácií boli využité rozhovory s riaditeľmi škôl, vedúcimi predmetových komisií a učiteľmi, hospitácie a údaje z autodiagnostického dotazníka pre učiteľa/majstra odborného výcviku, informácie z objednávok učebníc, prehliadka skladu učebníc alebo príslušných kabinetov.

Učebnice a textové zdroje využívané na hospitovaných hodinách **všeobecno-vzdelávacích predmetov, ekonomických a odborných predmetov** mali schvaľovaciu doložku Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (*d'alej MŠVVaŠ SR*) alebo boli v národnom registri učebníc s odporúčacou doložkou. Riaditelia škôl deklarovali priebežné dopĺňanie a aktualizáciu učebnicového fondu. Poukázali na **pretrvávajúce problémy s distribúciou učebníc**. Vybavenie škôl učebnicami poskytovanými **bezplatne** MŠVVaŠ na **základe objednávky** bolo vo všeobecno-vzdelávacích predmetoch lepšie ako v odbornom vzdelávaní. V **odborných predmetoch** dlhodobo pretrváva nedostatok moderných učebníc, väčšinou ani nie sú v ponuke MŠVVaŠ. Časť učebníc, ktorá bola objednaná, v čase konania komplexnej inšpekcie ešte nebola dodaná. Niektoré tituly boli distribuované v priebehu školského roka, niektoré neboli dodané vôbec, resp. neboli doručené v objednanom počte. **Nedostatok aktuálnych učebníc** riešili SOŠ rôznymi spôsobmi, napr. zapožičaním z iných stredných škôl, aktualizáciou učiva zastaraných učebníc, využívaním informácií z webových stránok, tvorbou vlastných učebných textov a prezentácií, využívaním učebníc v elektronickej forme.

Učebnice slovenského jazyka a literatúry poskytnuté bezplatne MŠVVaŠ SR mali žiaci a učitelia v **Bratislavskom kraji** k dispozícii v 2 školách, v jednej škole boli objednané. Pre ostatné **všeobecno-vzdelávacie predmety** bol v školách dostatočný počet učebníc okrem učebníc pre **cudzíe jazyky**. Učebnice pre anglický a nemecký jazyk si žiaci všetkých kontrolovaných škôl zakupovali z vlastných zdrojov, nakoľko objednané, školám neboli ešte dodané. Na väčšine **odborných predmetov** používali učitelia vyučovacie programy, prípadne pripravené vlastné pracovné listy a študijné materiály pre žiakov. V jednej škole používali zastarané učebnice účtovníctva, v ktorých aktuálnosť učiva zabezpečovali učitelia vlastnými pracovnými listami, objednané ale zatiaľ nedodané boli učebnice marketingu.

Kontrolované školy v **Trnavskom kraji** boli dostatočne vybavené učebnicami pre vyučovanie predmetov slovenský jazyk a literatúra, dejepis a ekonomika. Okrem učebnice Nemecký jazyk pre 1. a 2. ročník stredných škôl si všetky učebnice cudzích jazykov kupovali žiaci z vlastných zdrojov, pretože **objednané učebnice** cudzích jazykov prostredníctvom distribučnej agentúry ADREM **neboli školám dodané**. Z objednaných učebníc pre vyučovanie predmetu matematika (*pre 1. až 4. ročník*) dostala obchodná akadémia len 4 kusy učebníc pre 2. ročník. Distribučnou firmou ADREM neboli tejto škole dodané ani ďalšie objednané učebnice (*Podniková ekonomika 1. a 3. ročník, Účtovníctvo 4. ročník*), chýbala aj cvičebnica slovenského jazyka. V študijnom odbore sociálno-výchovný pracovník chýbali odborné učebnice sociológie, psychológie, pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, metodiky animačných činností.

V **Trenčianskom kraji** vo **všeobecno-vzdelávacích predmetoch** mali kontrolované SOŠ v prevažnej miere dostatok schválených učebníc pre žiakov v jednotlivých ročníkoch, ktoré poskytlo ministerstvo školstva bezplatne na základe objednávky, vo vyučovacom procese

sa vhodne využívali. V jednej škole, **nemali učebnice SJL** pre 1. – 2. ročník **už tretí školský rok vôbec**. Učebnice neboli škole dodané aj napriek opakovanej objednávke na začiatku každého školského roka, potrebné učebné texty učitelia žiakom rozmnožovali. V predmete **informatika** vyučujúci nedostatok učebníc nahradzovali pracovnými textami, prípadne aktuálnymi tlačivami súvisiacimi s preberanou témou, využívali medzipredmetové vzťahy. Žiaci na hodinách pracovali s aplikáciami MS OFFICE, výukovými programami ALFA, OMEGA pre jednoduché a podvojnú účtovníctvo. V druhej škole učitelia využívali spracovanú databázu úloh. V **cudzích jazykoch** školy **nedisponovali** kvalitnými bezplatnými učebnicami, žiaci si z vlastných prostriedkov kupovali učebnice odporúčané ministerstvom školstva, ktoré boli obsahovo koncipované v súlade s cieľovými požiadavkami na maturitnú skúšku. I napriek tomu, že sa tieto učebnice nachádzali v ponuke bezplatne poskytovaných učebníc na vyučovanie anglického jazyka pre stredné školy, neboli školám dodané ani po opakovaných objednávkach na začiatku každého školského roka. V **odborných predmetoch** v jednej škole zväčša absentovali učebnice pre potreby vyučovania odborných predmetov. Učitelia tento nedostatok často suplovali kopírovaním textov a obrazových materiálov. Učitelia a majstri odbornej výchovy mali k dispozícii CD s tematikou Klasické sklárske technológie a postupy, ktoré spracovali v rámci projektu Euroregión Bílé – Biele Karpaty s partnerskými českými školami. Samostatne si zhotovili CD – SEPARÉ (*separovaný odpad*) a Vyberanie skloviny z pece. V druhej škole neboli pre potreby vyučovania odborných predmetov učebnice primerane zabezpečené, v niektorých predmetoch mali učebnicu len vyučujúci. Aj v tých odborných predmetoch, kde boli žiakom bezplatne poskytnuté učebnice schválené ministerstvom školstva, nie vždy ich obsah zodpovedal aktuálnym požiadavkám učebných osnov, prípadne slabo reflektoval najnovšie poznatky z konkrétnej vzdelávacej oblasti. Z uvedeného dôvodu v kontrolovaných subjektoch učitelia na vyučovaní využívali spracované aktuálne študijné texty, prefotené materiály z odborných kníh a časopisov.

V kontrolovaných subjektoch boli v **Nitrianskom kraji** zistené nedostatky v zabezpečení učebníc matematiky pre stredné odborné školy (*jedna SOŠ nezabezpečila žiakom učebnicu a v ďalšej bola využívaná neaktuálna učebnica, resp. jej staré vydanie*). V jednej SOŠ **neboli dodané** objednané učebnice určené pre príslušné učebné odbory čašníka, servírka. Učitelia upozornili i na ďalšie chýbajúce učebnice (*napr. Technologické výpočty, Podnikanie a drobné podnikanie*). Na vyučovanie odborných predmetov, na ktoré žiaci nemali základné učebnice, učitelia väčšinou využívali svojpomocne spracované a rozmnožené textové materiály alebo pracovné listy. V nedostatočnej miere SOŠ využívali dostupnosť **učebníc cudzích jazykov** (*anglického, nemeckého*) poskytovaných **bezplatne** na základe objednávky. Z aktuálnej ponuky bola iba v jednej SOŠ bezplatne poskytnutá učebnica (*Anglický jazyk pre 1. ročník stredných škôl, prepracované vydanie*) žiakom 1. ročníka učebného odboru. Školy nedisponovali vo svojich skladoch učebníc alebo v kabinetoch učebnicami cudzích jazykov poskytovanými bezplatne. Podľa vyjadrenia riaditeľov škôl boli v minulosti používané učebnice cudzích jazykov pre stredné školy (*vydané SPN*) vyradené z fondu učebníc z dôvodu ich opotrebovanosti a zastaranosti a učitelia cudzích jazykov neprejavili záujem o ich ďalšiu objednávku. V rozhovoroch poukázali na to, že v porovnaní so zahraničnými titulmi boli uvedené učebnice vizuálne i obsahovo málo podnetné, v malej miere reflektovali multikultúrnu dimenziu, štruktúrou náležite nezodpovedali komunikatívnej metóde a požiadavkám inovačných prístupov vo vyučovaní, k učebniciam neboli zvukové nahrávky (*okrem Anglického jazyka pre 1. ročník*) a výukový program, v študijnom odbore nevyhovovali príprave žiakov na maturitnú skúšku. **Pozitívom** v oboch SOŠ bolo **preukázanie realizácie objednávky učebníc cudzích jazykov** zahraničných vydavateľstiev, ktoré boli súčasťou ponuky učebníc pre stredné školy na školský rok 2013/2014. Riaditelia škôl ocenili rozšírenie a aktualizáciu ponuky bezplatne poskytovaných učebníc na vyučovanie cudzích

jazykov a súčasne vyjadrili obavu, či budú objednané učebnice dodané včas (*k začiatku školského roka*) a v požadovanom množstve. Na vyučovanie cudzích jazykov boli v prevažnej miere využívané alternatívne učebnice s pracovnými zošitmi **zakúpené z finančných prostriedkov zákonných zástupcov žiakov**. Vybranú učebnicu s pracovným zošitom mali v jednej SOŠ zakúpenú na príslušný cudzí jazyk všetci žiaci a v ďalšej SOŠ len žiaci na nemecký jazyk a niektorí žiaci 1. a 3. ročníka učebných odborov na anglický jazyk. Učebnicu anglického jazyka nemali žiaci 2. ročníka učebného odboru (*na hospitovanej hodine učiteľ poskytol žiakom 2 kusy učebnice, podľa ktorej pracovali žiaci v skupinách*). Bez základnej učebnice anglického jazyka sa vzdelávali žiaci nadstavbového štúdia, ktorí si ju podľa vyjadrenia učiteľa neboli ochotní zakúpiť (*na hospitovaných hodinách boli žiakom poskytované prekopírované strany z rôznych učebnicových zdrojov*).

Na základe zistení v **Banskobystrickom kraji** môžeme konštatovať, že z kontrolovaných **5 škôl 4 SOŠ (t.j. 80 %) neboli adekvátne vybavené** učebnicami a učebnými textami schválenými MŠVVaŠ. Chýbali učebnice pre **všeobecno-vzdelávacie** predmety i v odbornom vzdelávaní. Chýbali učebnice z literatúry, matematiky, chémie, biológie, dejepisu, občianskej vedy, informatiky. V **odbornom vzdelávaní** absentovali učebnice z počítačovej animácie, surovín, optiky, technického kreslenia, ekonómie, pedagogiky, psychológie, sociológie, sociálnej pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, metodiky telesnej, hudobnej a výtvarnej výchovy, učebnice technológie, základy strojárkej výroby, základy etiky, základy estetiky, základy psychológie, základy rodinnej a sexuálnej výchovy pre SŠ. Kontrolované SOŠ nedisponovali učebnicami cudzích jazykov bezplatne poskytnutými MŠVVaŠ, nakoľko na základe objednávky im učebnice cudzích jazykov neboli dodané. Vo vyučovacom procese využívali alternatívne učebnice, ktoré boli zakúpené v 4 školách z finančných prostriedkov zákonných zástupcov žiakov a v jednej SOŠ z finančných prostriedkov školy. V ďalšej SOŠ bola vo vyučovacom procese využívaná vlastná učebnica (*Dejiny výtvarnej výchovy*) vytvorená v rámci realizácie projektu ESF.

Prehliadkou skladov učebníc v kontrolovaných školách v **Žilinskom kraji** bolo zistené, že učebnice (*okrem učebníc pre cudzie jazyky*) boli k dispozícii pre všetkých žiakov v dostatočnom množstve. Deficitom však bola ich zastaranosť, niektoré odborné učebnice školy využívali len na vybrané preberané témy. Zastarané boli najmä učebnice používané vo výchovno-vzdelávacom procese najmä pre odborné predmety. Väčšinou obsahovali neplatné normy a zastarané technológie. Školy predložili ŠŠI objednávkové listy učebníc v edičnom portáli za posledné dva roky, ktoré preukázali objednanie nových učebníc najmä pre vyučovanie ekonomických predmetov a niektoré elektrotechnické, strojnícke a stavebné predmety učebných i študijných odborov. Objednané učebnice im však väčšinou neboli dodané. Jedna z kontrolovaných škôl využívala aj vlastnú publikáciu vytvorenú pedagogickými zamestnancami školy. Na **cudzí jazyky (anglický a nemecký jazyk)** mali školy v skladoch učebníc tiež väčšinou zastarané učebnice. Jedna škola disponovala novou učebnicou ruského jazyka. Na vyučovanie anglického i nemeckého jazyka boli v študijných odboroch vo všetkých školách používané učebnice, ktoré si žiaci zakupovali z vlastných prostriedkov. Učebnica Sprechen Sie Deutsch? 1, ktorú žiaci používali v jednej škole, bola v českom jazyku, určená pre jazykové školy a svojou náročnosťou nezodpovedala jazykovej úrovni B1 a navyše nebola uvedená v zozname materiálnych didaktických prostriedkov odporúčaných MŠVVaŠ SR. V učebných odboroch boli na vyučovanie nemeckého jazyka využívané učebnice Nemecký jazyk pre SOŠ, ktoré mala škola v stave učebníc. V jednej zo škôl zakúpili a bezplatne zapožičali žiakom učebných odborov učebnicu Inspiration. Školy deklarovali, že na jednotlivé cudzie jazyky objednávali učebnice z ponuky edičného portálu, ale tieto im neboli dodané.

Kontrolované školy v **Prešovskom kraji** pravidelne objednávali učebnice, ktoré poskytovalo ministerstvo školstva bezplatne. Niektoré tituly boli dodané s nižším počtom

kusov ako škola objednala. V jednom kontrolovanom subjekte chýbali učebnice pre predmet slovenský jazyk a literatúra, v ďalšej škole učitelia uviedli, že im chýba doplnková literatúra pre žiakov (*frazeologické a prekladové slovníky*). Z finančných prostriedkov zákonných zástupcov boli zabezpečené iba učebnice cudzích jazykov (*anglický jazyk, nemecký jazyk*), ministerstvo školstva bezplatne školám poskytlo iba učebnice ruského jazyka. Učitelia cudzích jazykov pomáhali žiakom získať učebnice za nižšiu cenu hromadnou objednávkou, žiaci si niekedy kupovali použité učebnice od starších žiakov školy. Niektorí žiaci (*hlavne zo sociálne slabých rodín*) nemali vlastné učebnice z cudzích jazykov, učitelia im potrebné texty a materiály zabezpečovali kopírovaním.

Vybavenie škôl učebnicami poskytovanými bezplatne ministerstvom školstva na základe objednávky bolo v **Košickom kraji** vo **všeobecno-vzdelávacích predmetoch** prevažne na dobrej úrovni. V jednej SOŠ chýbalo viac titulov Slovenský jazyk pre 1. a 2. roč. SŠ, Literatúra pre 1. roč. G a SOŠ, teória literatúry; v ďalšej súkromnej SOŠ, chýbali učebnice slovenského jazyka pre 2., 3. a 4. roč. a čítanky pre 3. a 4. roč. Tieto učebnice boli objednané, ale neboli dodané. V škole s vyučovacím jazykom maďarským a slovenským chýbala Slovenská literatúra pre školy s VJN a matematika. Pre predmety etická výchova a občianska náuka nebola v ponuke žiadna učebnica. V **odborných predmetoch** nedostatok moderných učebníc pretrváva. Väčšinou nie sú ani v ponuke zo strany ministerstva školstva. Časť učebníc bola objednaná, ale v čase konania komplexnej inšpekcie neboli školám dodané. V oblasti vyučovania **cudzích jazykov** sa vo všetkých sledovaných školách využívali učebnice, ktoré **neboli hradené** z prostriedkov ministerstva školstva. Niektoré školy si objednali podľa informácií bezplatne učebnicu z anglického jazyka Chill out, pri dodávke ju museli žiaci uhradiť z vlastných prostriedkov. Zo schválených takmer sto titulov učebníc anglického jazyka bola bezplatne ponúkaná čiernobiela učebnica anglického jazyka pre SŠ (*prepracovaná pre 1. a 2. roč.*), všetky ostatné tituly boli hradené žiakmi. V školách, kde je viac žiakov zo sociálne slabších rodín vedenie škôl využívalo niekoľko spôsobov, ako tento výdavok z rodinného rozpočtu znížiť. Najčastejšie si žiaci kupovali použité učebnice od starších spolužiakov, pri hromadnej objednávke využívali školy zľavy za množstvo, umožňovali žiakom zakúpenie jednej učebnice pre dvojicu. V jednej SOŠ získali všetky učebnice pre študijné odbory z anglického jazyka a nemeckého jazyka prostredníctvom projektu, žiaci ich mali k dispozícii v jazykových učebniach. V tejto škole boli učebnice pre učebné odbory a pre sociálne slabých žiakov zakúpené z prostriedkov združenia rodičov a priateľov školy.

Záver

Kontrolované stredné odborné školy adekvátne využívali učebnice a učebné texty z aktuálnej ponuky ministerstva školstva na väčšinu všeobecno-vzdelávacích predmetov, okrem predmetu matematika a cudzie jazyky. Učebnice pre anglický a nemecký jazyk si žiaci väčšinou zakupovali z vlastných zdrojov, nakoľko objednané, ktoré by vyhovovali kritériám podľa Spoločného európskeho referenčného rámca, školám neboli dodané. Na zabezpečenie odborného vzdelávania boli využívané dostupné učebnice dodané na základe objednávky. Na vyučovanie niektorých odborných predmetov chýbali učebnice z dôvodu nevybavenia objednávky alebo chýbajúcej ponuky. Aj v tých odborných predmetoch, kde boli žiakom bezplatne poskytnuté učebnice schválené ministerstvom školstva, nie vždy ich obsah zodpovedal aktuálnym požiadavkám učebných osnov, prípadne slabo reflektoval najnovšie poznatky z konkrétnej vzdelávacej oblasti. Z uvedeného dôvodu v kontrolovaných subjektoch učitelia na vyučovaní využívali spracované aktuálne študijné texty, prefotené materiály z odborných kníh a časopisov. Vo viacerých prípadoch využívali i svoje vlastné zakúpené knihy a odbornú literatúru.